

werking niet voort te vloeien uit een duidelijke historische ontwikkeling, maar veeleer het gevolg van incidentele gebeurtenissen, concreet: het monsterverlies van het CDA.

Jan-Jaap van den Berg

G. E. de Vries, *Honderd jaar gemeenschapsregime in Esserheem, Veenhuizen 1895-1995* (Arnhem: Gouda Quint, 1995, 328 blz., ISBN 90 387 0432 1).

In 1995 was het honderd jaar geleden dat de penitentiaire inrichting Veenhuizen II, nu Esserheem genaamd, werd gebouwd op het terrein waar al sinds 1823 een gesticht voor bedelaars en landlopers was gevestigd. Ter gelegenheid hiervan is de geschiedenis van honderd jaar Esserheem beschreven. Hiermee is het mogelijk geworden zich een voorstelling te maken hoe het leven in het 'Drents Siberië' geweest is. Aanvankelijk was Esserheem bedoeld om degenen die zich — veelal door de drank — niet zelfstandig konden handhaven, uit de samenleving te houden en te resocialiseren. Later werden de Veenhuizense gestichten steeds meer echte strafgevangenissen met een criminele populatie. Uitgangspunt was dat Veenhuizen zichzelf zou moeten kunnen onderhouden.

We hebben dus te maken met een nieuwe bijdrage aan wat zo langzamerhand een genre is geworden, de geschiedschrijving van strafpraktijken. Daarin zijn twee typen publicaties te onderscheiden. De eerste soort omvat de teksten gecomponeerd aan de hand van een bepaald theoretisch concept, de tweede de teksten waarin niet veel anders wordt gedaan dan feiten chronologisch presenteren. Het boek van Herman Franke over de geschiedenis van het Nederlandse gevangeniswezen (*Twee eeuwen gevangen*, 1990) is een goed voorbeeld van een publicatie van de eerste soort. Het boek van Gerben de Vries is duidelijk van het tweede type en alleen maar te vergelijken met de zeer feitelijke geschiedschrijvingen van Eggink (1957) en Hallema (1958) over het Nederlandse gevangeniswezen. Naar mijn mening gaat het te ver alleen studies van het eerste type wetenschappelijke relevantie toe te kennen. Theoretisch goed onderbouwde boeken zijn voor menigeen interessanter, maar zouden moeilijk geschreven kunnen worden zonder het werk van de feitenverzamelaars.

Aldus gezien heeft de auteur een in zijn soort niet onverdienstelijk boek geschreven. Hij heeft de honderd jaar in dertien tijdvakken verdeeld en steeds gedetailleerd weergegeven hoe het zat met gebouwen, reglementen, regiem, personeel, de verpleegden en gedetineerden, hun voedsel, vrije tijdsbesteding en overig wel en wee. Uit het geheel dat zo is ontstaan blijkt hoe diepgaand in die honderd jaar het leven in een dergelijke inrichting veranderd is, in het bijzonder in de afgelopen vijftieng jaar. Aanvankelijk was alles verboden, tenzij het uitdrukkelijk was toegestaan. Aan het eind van de beschouwde periode was alles toegestaan, tenzij het verboden was. In de begindagen moesten de verpleegden in bruine pilo-uniformen elf uur per dag werken in een omgeving waar gebouwen namen hadden als 'Plichtsgevoel', 'Flink en Vlug' of 'Levenslust'. Aan het eind van de twintigste eeuw hebben gedetineerden een rechtspositie en eigen kleding en kunnen zij gebruik maken van televisie en computers. Er is ook een constante factor: het resocialiseren van de ingeslotenen was en bleef onbegonnen werk.

Door zijn rijkdom aan typerende bijzonderheden over het alledaagse gestichtsleven is dit boek van betekenis voor wie daarin geïnteresseerd is. De beperkte pretentie van de auteur levert echter tegelijk een belemmering op voor wie het onderwerp vanaf een hoger abstractieniveau wil bezien. Daarbij wordt namelijk geen enkele hulp geboden. Er wordt weinig samen-

gevat en helemaal niet geanalyseerd of geconcludeerd. De lezer moet dit zelf doen, en zal daar veel tijd voor moeten uittrekken. Zelfs een vermoedelijk niet zo moeilijk samen te stellen longitudinaal overzicht van aantallen en soorten ingeslotenen ontbreekt. Wie echter wil weten wat er zoal in die jaren in de kantine te koop was kan met dit boek uitstekend uit de voeten.

S. van Ruller

P. Selten, C. Adriaanse en B. Becker, *Afen toe met pa en moe... De speeltuinbeweging in Nederland 1900-1995* (Utrecht: De Tijdstroom, NUSO, 1996, 175 blz., f39,-, ISBN 90 352 1605 9).

Dit boek is tot stand gekomen in samenwerking met de Nederlandse Unie van speeltuinorganisaties, de NUSO. De — academisch geschoolde — auteurs maakten voor hun studie gebruik van literatuur en interviews. Het boek behandelt de geschiedenis van de speeltuinbeweging in Nederland. Deze beweging begint in 1902 met de oprichting van de Czaar Peter-speeltuin in Amsterdam. Het is de eerste speeltuin die wordt opgericht door bewoners van een arbeiderswijk en niet door gegoede burgerij. De buurtbewoners zetten de tuin op met het doel de kinderen van de leden vrij te laten spelen en tevens lichamelijk en moreel op te voeden. Het wordt een groot succes dankzij de inzet van vrijwilligers en steun van de gemeente. De speeltuin wordt verrijkt met een plantenkas en een bibliotheek, er worden clubs opgericht en er komt een vakantiehuisje.

Het Amsterdamse initiatief wordt in de daarop volgende jaren op tal van plaatsen gevolgd. Door de snelle bevolkingsgroei en het grote aantal werkende moeders is er veel behoefte aan kinderopvang. In 1930 zijn reeds honderd speeltuinen aangesloten bij de NUSO, rond 1994 zijn dat er zelfs 960. Er mag met recht worden gesproken van een beweging. De geschiedenis van deze beweging toont een nauwe samenhang met ontwikkelingen in de samenleving. Deze worden in het boek goed belicht. Er wordt beschreven hoe in de jaren zestig de komst van de verzorgingsstaat subsidie en overheidsbemoeienis meebrengt. Bovendien besluit de overheid dan zelf speelgelegenheden in te richten. Als in de jaren tachtig bezuinigd wordt, verandert dit en groeit de belangstelling voor de particuliere speeltuinen weer.

De auteurs willen zich echter niet beperken tot een beschrijving van de algemene ontwikkeling van de speeltuinbeweging. Daarom wordt ook een viertal casestudies geboden. Aan de hand van deze uitgebreide studies wil men een geschiedenis schetsen van de speeltuinen, de kinderen die ze bezoeken en de buurtbewoners die ze onderhouden. De casestudies zijn gericht op speeltuinen in Amsterdam, Rotterdam, Eindhoven en Hoogeveen.

Inderdaad bieden deze studies de auteurs de mogelijkheid om van de dagelijkse activiteiten in een speeltuin te verhalen. Helaas is het niet altijd mogelijk om deze studies te onderscheiden van het algemene verhaal in het boek. In het tweede hoofdstuk 'Van Oosterspeeltuin tot NUSO. De periode 1900-1945' wordt nog wel aan elk van de studies een paragraaf gewijd. In het derde hoofdstuk 'Onstuimige groei. De periode 1945-1968' en in het laatste hoofdstuk 'De betekenis van de speeltuinvereniging' echter, is de scheiding niet meer strikt gehandhaafd. Dat is te betreuren, omdat de speeltuinen zich elk zo verschillend ontwikkelen. In Amsterdam bijvoorbeeld, neemt de animo af voor de eens bloeiende Czaar Peterspeeltuin als gevolg van de vergrijzing van de wijk. In Rotterdam echter staat de speeltuin na een moeilijk begin tegenwoordig juist volop in de belangstelling.